

הקשר הנפלא בין מצות זכירת עמלק לנס פורים

שורש נס פורים בתליית המן הרשע מזרע עמלק על העץ שהכין למרדכי כדי להפריד את הראש מהלב

לו, כמו שכתוב במגילה (אסתר ג-ה): "וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וימלא המן חימה, ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי, ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשוורוש עם מרדכי".

הגדרת עמלק "אשר קרן בדרך" שעומד בדרך בין הראש והלב

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי הקדמה יקרה ממשנתו הטהורה של החידושי הרי"ם זי"ע כפי שהביא בספר "ליקוטי הרי"ם" (פרשת כי תצא), שדיבר בקדשו לפרש באופן נעלה את ההגדרה של זכירת עמלק: "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרן בדרך". הנה הדברים בלשון קדשו:

"אשר קרן בדרך וגו'. איתא במדרש (איכ"ר ב-יז) אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמין, הדא הוא דכתיב (עובדיה א-ח) והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו, יש תורה בגוים אל תאמין, דכתיב (איכה ב-מ) מלכה ושריה בגוים אין תורה וכו', היינו כי חכמה היא כמוח וזה נמצא גם בגוים, אבל תורה היא בלב, וזה שייך רק בישראל. והנה יש חיבור בין המוח והלב וזה נקרא דרך, וזהו הפירוש אשר קרן בדרך, בדרך הידועה מהמוח אל הלב, כי עמלק ימח שמו רצה לעשות הפסק בין המוח והלב של ישראל, כדי לבטל מישראל כח התורה".

נרחיב לבאר דבריו הקדושים על פי מה שמצינו מחלוקת בין דוד המלך לשלמה בנו היכן החכמה מצויה כמוח או בלב, כמבואר במדרש (ילקוט שמעוני תחילת משלי) לבאר הטעם שפתח שלמה המלך את ספר משלי באות מ' גדולה בפסוק (משלי א-א): "משלי שלמה בן דוד מלך בירושלים". ומבאר המדרש הטעם לכך:

"זה שאמר הכתוב (איוב כח-יב) והחכמה מאין תמצא, מלמד שהיה שלמה מחפש ואומר, היכן היא החכמה מצויה, רבי אליעזר אומר בראש, רבי יהושע אומר בלב. ואתיא כדעתיה דרבי יהושע דאמר החכמה היא בלב... שהלב הוא מבין דעת, שנאמר

עמלק שייצעו להמן לתלות את מרדכי על העץ, כמו שכתוב (אסתר ה-ד): "ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ גבוה חמישים אמה, ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו".

אולם אחרי שהתכנסו כל ישראל בעצת אסתר ומרדכי בג' ימים של צום ותפלה, זכו בחסדי שמים להפוך את הקערה על פיה, ויתלו את המן על אותו עץ שהכין למרדכי, כמו שכתוב (אסתר ז-ז): "ותלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי". דקדק הכתוב לומר: "על העץ אשר הכין למרדכי", כמו שדרשו בגמרא (מגילה טז). מקרא שכתוב (אסתר ט-א): "והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמור למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו, תנא לו הכין". כלומר כבר מראש סיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות שהמן עצמו יכין את העץ שהוא עתיד להיתלות עליו.

עד היכן תפס הנושא של התליה על העץ מקום כל כך מיוחד במלחמה שבין הקדושה לקליפת עמלק, יש ללמוד ממה שמצינו במגילת אסתר, כי ביום הראשון למלחמה כנגד אויבי ישראל ביי"ג באדר, כשהרגו היהודים ואבד חמש מאות איש וגם את עשרת בני המן הרגו, הוסיפה אסתר לבקש מאחשוורוש לתלות גם את עשרת פגרי בני המן על העץ, כמו שכתוב (אסתר ט-ז): "ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחור ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום, ואת עשרת בני המן יתלו על העץ, ויאמר המלך להיעשות כן ותינתן דת בשושן ואת עשרת בני המן תלו".

הנה כי כן מוטלת עלינו חובת הביאור להבין ולהשכיל, מה היה כל כך מיוחד במלחמה הקשה שניהלו המן ואוהביו מזרע עמלק כנגד הקדושה, שהשתוקקו כל כך להכניע את כוחות הקדושה על ידי תליית מנהיגים של ישראל מרדכי היהודי על העץ, ובסופו של דבר תלו את המן ובניו על העץ אשר הכין למרדכי.

זאת ועוד צריך ביאור להבין בדרך מחשבה, מדוע היה חשוב כל כך להמן הרשע מזרע עמלק שמרדכי ישתחוה לו, עד כדי כך שיצא קצפו על כל ישראל רק בגלל שלא רצה מרדכי להשתחוות

שבת קודש הבאה עלינו לטובה נקראת "שבת זכור", כי בנוסף על הקריאה בפרשת השבוע, תיקנו חכמינו ז"ל לקרוא בשבת שלפני פורים מצות זכירת עמלק בסוף פרשת כי תצא (דברים כה-ז):

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרן בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיפי ויגע ולא ירא אלקים. והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח".

מקור הדבר במה ששינינו במשנה (מגילה כט). כי בשבת השניה של חודש אדר הסמוכה לפורים קוראים פרשת זכור, ופירש רש"י הטעם לכך: "שתיקרא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים, לסמוך מחיית עמלק למחיית המן". פירוש, כי מחיית המן הרשע שהיה מזרע עמלק היא גם כן בבחינת מחיית עמלק.

הנה כי כן דבר בעתו מה טוב לקשר מצות זכירת עמלק עם הנס של פורים במפלת המן וכל אויבי ישראל שהיו מזרע עמלק, ונקדים לבאר בדרך עבודה מהי המשמעות הפנימית בקיום מצוה קדושה זו: "זכור את אשר עשה לך עמלק", בזמן הזה שאין לנו השגה איזה עם מאומות העולם הוא עמלק. זאת ועוד, שהרי אפילו אם היינו יודעים מי הוא עמלק, אין בידינו בזמן הגלות להילחם כנגדם מלחמה גופנית כי אם רוחנית.

ביאור המאבק לתלות את מרדכי שנתהפך בתליית המן על אותו עץ

בהיותנו קרוב לשני ימי הפורים החלים מיד אחרי השבת, יום הפורים בערי הפרזים מחוץ לירושלים ביום ראשון י"ד באדר שני, ויום הפורים בירושלים ביום שני ט"ו באדר שני, הבה נתבונן על הציר המרכזי בנס פורים, המאבק בענין התליה על העץ שחוזר ונשנה במגילת אסתר, בין כוחות הקדושה של כלל ישראל תחת הנהגת מרדכי ואסתר, ובין כוחות הטומאה של זרע עמלק תחת הנהגת המן וחכמיו, מאבק שפתחו בו זרעם של

(משלי י-ח) חכם לב יקח מצוות... ואף דוד פירש עליה (תהלים נא-יב) לב טהור ברא לי אלקים...

חידושי הרי"ם: המהות של קליפת עמלק הוא: "אשר קרך בדרך", שהוא עומד בדרך בין הראש ובין הלב

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", תכלית עסק התורה שאור התורה יגיע עד הלב

ראשו של עשו נקטע ונתגלגל עד לחיקו של יצחק במערת המכפלה בזכות התורה שלמד עמו יצחק

עמלק בן בנו של עשו הולך בדרכו "אשר קרך בדרך", למנוע מאור התורה שבראש להגיע עד הלב

אמר שלמה אני לא אעשה כמו שעשה אבא, אבא פתח חכמתו בראש אותיות וסיים באמצע, פתח בראש שנאמר (תהלים א-א) א'שרי האיש [אות א'] וסיים באמצע (תהלים קנ-ו) כל הנשמה תהלל י"ה, [ב' אותיות כ"ף למ"ד במלת 'כל' הם באמצע הא"ב, שכן יש עשר אותיות מצד ימין ועשר אותיות מצד שמאל].

אבל אני איני עושה כן, אני פותח באמצע אותיות [אות מ' מ'שלי שלמה בן דוד"] ומסיים בסוף אותיות [אות ת' ת'נו לה מפרי ידיה"], פותח באמצע אותיות במקום שיש חכמה, והיכן חכמה נתונה בלב שנתונה באמצע האדם. נמצאת אומר שדוד תפס כדברי רבי אליעזר [שהחכמה היא בראש], ושלמה תפס כדברי רבי יהושע [שהחכמה היא בלב]... וכיון שראה שלמה שהחכמה נתונה בלב, משם התחיל שנאמר מ'שלי שלמה".

יש לתמוה הפלא ופלא, איך יתכן כי שלמה המלך החכם מכל אדם אמר שהחכמה היא בלב ולא במוח, הלא ברור שהחכמה היא במוח שבראש, שבו האדם חושב את כל מחשבותיו ומבין את כל ידיעותיו והשגותיו, ואילו הלב הוא המקום שמתאספים בו כל הדמים שבגוף [להתנקות מהנשימות של הריאה], ומהלב הם מתפשטים שוב לכל הגוף להחיות את כל האברים, והמציאות היא שאם נפגע האדם ח"ו במוח אינו יכול להגות יותר בדברי חכמה, ואילו אם נחלש הלב ח"ו הוא עדיין מסוגל להשכיל במוחו דברי חכמה.

"הסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים"

ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שהביא ב"ארץ צבי" להגה"ק מקוז'יגלוב זצ"ל (פרשת שופטים) בשם מורו ורבו הגה"ק בעל "אבני נזר" זי"ע לפרש מאמר המדרש (דב"ר ד-ב): "הסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים, אמר להן אם תעשו מה שכתוב בספר הזה אתם ניצולים מן הסייף הזה, ואם לא תעשו אתם נהרגים בסייף הזה".

וביאר בדברי קדשו הכוונה בזה, כי תכלית עבודת האדם היא להשכיל במוחו השגות התורה, ואחרי שהשכיל בחכמתו שבמוח מה ראוי לעשות ומה אין ראוי לעשות, יאיר השכל שבמוח אל הרגש שבלב, שישפיע על כל איברי הגוף מה ראוי לעשות ומה ראוי שלא לעשות. אולם היצר הרע הוא בבחינת סייף החותך ומנתק את הראש מן הגוף, ובכך מפריד היצר הרע בין המוח ובין הלב, שלא יוכל המוח להאיר משכלו להשפיע על הלב, וממילא ימנע מן האיברים שלא לעשות מעשים אשר לא יעשו.

והעצה על כך היא שיעסוק האדם בתורה, כמו ששנינו בגמרא (קידושין ל:) שהקב"ה אומר לישראל: "בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". כי כאשר אדם משיג בשכלו את התורה, אז הוא זוכה בכח אור התורה שבמוחו להשפיע על הלב, שיורה לכל האיברים לעשות הכל רק כדת של תורה.

וזהו ביאור המדרש: "הסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים, אמר להן אם תעשו מה שכתוב בספר הזה", כלומר שתעסקו בתורה וכל מה שתעשו יהיה רק מה שכתוב בה, "אתם ניצולים מן הסייף הזה", שלא יוכל היצר לנתק את המוח מן הלב, כי אור התורה שבמוח ישפיע על הלב לעשות כדת של תורה, "ואם לא תעשו", מה שכתוב בספר הזה שלא תעסקו בתורה, אף אם אתם יודעים שאסור לעשות כן, "אתם נהרגים בסייף הזה", שיבוא היצר וינתק את המוח מן הלב, כי בלי אור התורה שבמוח אי אפשר להשפיע על הלב.

בדרך זו הוסיף לפרש מאמר הגמרא (ע"ז יז): "אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא". בדרך הפשט הכוונה בזה, אם אדם עוסק בסייף שהוא חרב, סימן הוא שאינו עוסק בתורה, ואם הוא עוסק בתורה, סימן הוא שאינו עוסק בחרב, אמנם לפי האמור הביאור בזה: "אי סייפא", אם אדם רואה שהיצר הרע התגבר עליו בבחינת חרב, לנתק את המוח מן הלב שאינו יכול להשפיע עליו, הרי זה סימן "לא ספרא", שלא למד תורה, "ואי ספרא", אם הוא עוסק בתורה, מובטח לו "לא סייפא", שלא יהיה ליצר הרע כח להיות בבחינת חרב לנתק את המוח מן הראש, אלא המוח יאיר מחכמת התורה שבו אל הלב, אלו דבריו הקדושים.

מעתה יאירו עינינו להבין הוויכוח בין דוד המלך עם שלמה בנו אם החכמה היא בראש או בלב, כי לאמיתו של דבר: "אלו ואלו דברי אלקים חיים", כי ברור שהחכמה מצויה במוח שבראש כמו שהבין דוד המלך, אולם שלמה המלך מוסיף לבאר, שתכלית ההשגה בחכמה שבראש היא

שתאיר החכמה על המדות שבלב, כמו שהאריך בזה ה"תניא" ב"לקוטי אמרים" (פרק טו): "וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים, העיקר הוא למשול ולשלוט על הטבע שבחלל השמאלי, על ידי אור ה' המאיר לנפש האלקית שבמוח ולשלוט על הלב", ועל ידי זה יוכל האדם לבצע את רצון ה' בפועל ממש, אבל אם החכמה נשארת במוח ואינה משפיעה על הלב אין בזה שום תועלת.

וזהו שכתוב בפרשה ראשונה של קריאת שמע (דברים ו-ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", ללמדנו שתכלית לימוד התורה היא שדברי התורה יגיעו עד הלב, ועל כך שנינו בגמרא (ברכות יז): "מרגלא בפומיה דרבא, תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא ושונה ובוטט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר (תהלים קיא-י) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם, ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם".

לפי האמור נשכיל להבין מה שהביא המדרש ראה כי שיטתו של שלמה המלך היא שהחכמה היא בלב ממקרא שכתוב: "חכם לב יקח מצוות", כי חכמה אמיתית היא רק כשיש בכוחה להשפיע על הלב לקיים מצוות ה' בבחינת: "חכם לב יקח מצוות", אבל אם החכמה נמצאת רק במוח ואין לה השפעה על הלב לשנות את מעשי האדם אין שום תועלת בחכמה זו.

"דברתי אני עם לבי... ולבי ראה הרבה חכמה"

מה נפלא להבין בזה מה שאמר שלמה המלך עצמו (קהלת א-טו): "דברתי אני עם לבי לאמר, אני הנה הגדלתי והוספתי חכמה על כל אשר היה לפני על ירושלים ולבי ראה הרבה חכמה". דרשו על כך במדרש (קהלת רבה א-לו):

"דברתי אני עם לבי, הלב רואה, שנאמר ולבי ראה הרבה, הלב שומע, שנאמר (מלכים א ג-ט) ונתת לעבדך לב שומע, הלב מדבר, שנאמר דברתי אני

"וְנִטַּל סִיפָא וְקִטְעַת רִישָׁה דְעֵשׂוֹ רְשִׁיעָא, וְהָוָה רִישָׁה דְעֵשׂוֹ מִתְגַּלְגַּל עַד דְעַל לְגוֹ מְעַרְתָּא, וְאַתְנַח בְּגוֹ עֵטְפָה דְיִצְחָק אָבוּי". וצריך להבין איך זכה עשו הרשע שראשו נקבר במערת המכפלה.

יש לומר הביאור בזה על פי מה שכתוב (בראשית כה-ז): **"ויהי עשו איש יודע ציד"**. ופירש רש"י: **"יודע ציד, לצוד ולרמות את אביו בפיו ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות"**. והנה מאחר שעשו רימה את אביו שהוא מדקדק במצוות, הרי ברור כי כשרצה יצחק ללמוד תורה עם עשו, כדי לקיים את המצוה (דברים יא-ט): **"ולמדתם אותם את בניכם"**, מילא עשו בעל כורחו בקשת אביו ולמד אצלו תורה, נמצא לפי זה כי בראשו של עשו היו טמונים הרבה תורה שלמד מיצחק אביו.

אולם מאחר שעשו היה רשע ולא נתכוון כלל לקיים את התורה, נשארה התורה בראשו ולא נכנסה כלל ללבו, לכן סיבב הקב"ה שיבוא חושים בן דן ויקטע את ראשו של עשו בחרב, מדה כנגד מדה על שבחיו כבר הפריד בין המוח שבראשו ובין לבו שלא תיכנס התורה לתוכו, ולכן נתגלגל ראשו של עשו למערת המכפלה בחיקו של יצחק, כדי שתורתו של יצחק שהיתה טמונה בראשו תחזור לבעליה לשורש הקדושה.

לפי זה נשכיל להבין כי עמלק בן בנו של עשו ירש מזקיני קליפה זו **"אשר קרן בדרך"**, כי כמו שעשו הפריד את התורה שבראשו שלמד מיצחק שלא תשפיע על הלב, כן בן בנו עמלק עומד אצל כל אחד מישראל בדרך שבין הראש והלב, כדי למנוע מאור התורה שבמוחם שלא ישפיע על הלב.

ב' שמות יעקב וישראל רמז על המשכת אור התורה לתוך הלב

אולם בהיותנו מזרע יעקב אבינו עמוד התורה שעסק בקדושת התורה שתשפיע על הלב, זוכים גם אנו ללכת בדרכו לעסוק בתורה בהשגות שבמוח כדי שתשפיע על הלב. וזהו הענין שזכה יעקב שקראו הקב"ה בשני שמות, כי נקרא בשם **"יעקב"** שנתן לו הקב"ה בעת לידתו, כמו שכתוב (בראשית כה-ז): **"ויקרא שמו יעקב"**, ופירש רש"י: **"הקדוש ברוך הוא"**. וכן קראו בשם **"ישראל"** כמו שכתוב (שם לה-י): **"ויאמר לו אלקים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל"**.

והענין בזה על פי המבואר בספרים הקדושים [תולדות יעקב יוסף (ויח"י), קדושת לוי (וישלח), דגל מחנה אפרים (שם), זרע קודש (שם), אור לשמים (שם) ועוד], כי השם **"יעקב"** הוא מלשון **"עקב"**, אבל השם **"ישראל"** הוא אותיות **"ל"י רא"ש"** שהיא מדרגה גבוהה. ומקור הדבר ב"שער הפסוקים"

הרמ"ז: "מרדכי הוא גלגול יעקב", שבא לתקן מה שהשתחוה לעשו, לכן מסר נפשו שלא להשתחוות להמן גלגול עשו

המן ביקש לכפות על מרדכי להשתחוות אליו, כדי לכופף את ראשו להיות נכנע תחת קליפת עמלק

כשראה המן שמרדכי אינו משתחוה לו ביקש לתלותו על העץ כדי לנתק את אור התורה שבראשו מן הלב

בנס פורים תלו את המן ובניו על העץ כדי לבטל את קליפת עמלק, ובזכות זה קיבלו ישראל את התורה מאהבה

על עמלק על ידי העסק בתורה לשמה, שיש בה סגולה לסלק את קליפת עמלק ולהשפיע על הלב בבחינת: **"ותורת חסד על לשונה"**.

חשבתי דרכי לבאר בזה מה שכתב המקובל האלקי רבי שמשון מאוסטרופאלי זצ"ל הי"ד בפירושו "דן ידין" (אותיות כא-כב) כי עמלק הוא קליפת זבוב, ורמוז במה שכתוב במלחמת עמלק (שמות יז-ד): **"ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים"** - ז'כרון ב'ספר ו'שים ב'אזני ראשי תיבות זבוב"ב. וכן כתב "בעל הטורים" (שם): **"ז'כרון ב'ספר ו'שים ב'אזני ראשי תיבות זבוב"ב, שרץ אחד שהיה שותה דמן של ישראל כזבוב"**.

לפי האמור יש לבאר הענין בזה על פי מה ששינו בגמרא (ברכות סא): **"יצר הרע דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב"**. הרי מבואר כי מושב היצר הרע הוא בין שני מפתחי הלב, ולפי האמור הביאור בזה, כי היצר הרע עומד שם כדי למנוע מהחכמה שבמוח להיכנס אל הלב, והרי זה עולה בקנה אחד כפתור ופרח עם דברי האלשיך הקדוש (פרשת בשלח) כי שרו של עמלק הוא היצר הרע.

ראשו של עשו נקבר במערת המכפלה בזכות התורה שלמד מיצחק אביו

כעבדא קמיה מאריה רחש לבי דבר טוב להוסיף תבלין לדברות קדשו של החידושי הרי"ם ז"ע, כי כאשר נתבונן נראה כי עמלק שהכתוב מגדירו **"אשר קרן בדרך"**, שהוא עומד בדרך בין הראש והלב כדי למנוע מחכמת התורה להגיע עד הלב, ירש קליפה זו להפריד את הראש מהלב מזקיני עשו הרשע שראשו נקבר במערת המכפלה.

ומקור הדבר בתרגום יונתן (בראשית נ-ג), כי כשבאו השבטים עם ארונו של יעקב אבינו לקבורו במערת המכפלה, בא עשו והתנגד שיקברו אותו במערת המכפלה, עד שבא חושים בן דן ולקח חרב וקטע את ראשו של עשו, ונתגלגל ראשו של עשו עד למערת המכפלה בחיקו של יצחק אביו:

עם לבי... הלב שמח, שנאמר (תהלים טז-ט) **לכן שמח לבי ויגל כבודי, הלב צועק, שנאמר (איכה ב-יח) צעק לבם אל ה'... הלב משתבר, שנאמר (תהלים נא-ט) לב נשבר ונדכה, הלב מתגאה, שנאמר (דברים ח-יד) ורם לבבך... הלב מרחש, שנאמר (תהלים מה-ב) רחש לבי דבר טוב, הלב מחשב, שנאמר (משלי יט-כא) רבות מחשבות בלב איש, הלב מתאוה, שנאמר (תהלים כא-ג) תאות לבו נתתה לו"**.

ולפי המבואר הרי זה מתאים להפליא לשיטתו שהחכמה מצויה בלב, כי תכלית החכמה שבמוח היא שלא תישאר למעלה בראש, אלא תצא בדרך מן הראש למעלה עד שתגיע אל הלב ותשפיע עליו לשמוע בקול החכמה, ועל כך אמר שלמה המלך: **"דברתי אני עם לבי לאמר... ולבי ראה הרבה חכמה"**, כי כל מה שהשיג בחכמתו שבראש פעל להשפיע על לבו ללמוד דרכי החכמה.

ונראה לפרש בזה מקרא שכתוב (משלי לא-טו): **"פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה"**. ונתקשו בגמרא (סוכה מט:): **"זכי יש תורה של חסד, ויש תורה שאינה של חסד"**, ותירצו: **"תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד"**. לפי האמור יש לפרש הכוונה בזה, כי מי שעוסק בתורה וזוכה להאיר את אור התורה שבמוחו בתוך הלב, הרי זו **"תורה של חסד"** שמלמדה לאחרים דהיינו ללב, אבל אם הוא משאיר את אור התורה במוחו ואינו מורידו להשפיע על הלב, הרי זו תורה שאינה של חסד כיון שאינו מלמדה לאחרים.

מעתה יאירו עינינו להבין הביאור הנשגב של החידושי הרי"ם, שמבאר את ההגדרה שמגדיר הכתוב את קליפת עמלק: **"אשר קרן בדרך"**, ללמדנו שעמלק עומד בדרך בין המוח והלב, כדי למנוע מהחכמה שלא תצליח להגיע אל הלב ולהשפיע עליו חכמת התורה. הנה כי כן ירווח לנו להבין ביאור המצוה: **"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרן בדרך"**, כדי ללמדנו שעבודתנו בקודש היא להתגבר

תשובה שקיבלוה באונס". אמר רבא, אף על פי כן הדור קיבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב (אסתר ט-כז) קיימו וקיבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר".

וביאר ה"שפת אמת" (פורים תרמ"ה ותרי"ד) הטעם, שבשעת מתן תורה לא קיבלו ישראל את התורה מאהבה, ואילו אחרי נס פורים קיבלו את התורה מאהבה, כי הסיבה שקיבלו ישראל את התורה בשעת מתן תורה רק בכפייה, היא בגלל קליפת עמלק שנלחם עם ישראל והכניס בהם ארס, שגרם להם שלא יקבלו את התורה מאהבה, ולכן אחרי נס פורים שהמון ובניו נתלו על העץ, ונצחו ישראל את כל אויביהם מזרע עמלק, שענין זה היה בבחינת מחיית עמלק, כבר יכלו ישראל לקבל את התורה מאהבה.

והנה כאשר נצרף את דברי הסבא קדישא החידושי הרי"ם זי"ע עם דברי הנכד ה"שפת אמת" זי"ע, ירווח לנו להבין כי בשעת מתן תורה מנע עמלק מישראל לקבל את התורה מאהבה, כי הוא עמד בין המוח שבראש למנוע מאור התורה שהשיגו ישראל מלהגיע עד הלב, אולם בנס פורים שביקשו המן ואוהביו מזרע עמלק לתלות את מרדכי על העץ כדי לנתק את הראש מן הלב, ונהפוך הוא שתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי, על ידי זה ביטלו באותה שעה את קליפת עמלק שלא תוכל להפריד את הראש מן הלב, ולכן קיימו וקיבלו את התורה מאהבה בכל לבם.

הנה כי כן זכינו להבין מצות זכירת עמלק בדרכו של החידושי הרי"ם זי"ע: "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרן בדרך", שהוא עומד בדרך שבין הראש והלב כדי למנוע מאור התורה שבראש לרדת ולהשפיע על הלב, והתועלת בזה כדי שנילחם עם עמלק מלחמת חורמה, ללכת בדרכו של יעקב אבינו שנקרא בשם יעקב"ב שהוא לשון "עקב", ונקרא גם בשם ישראל" שהוא אותיות ל"י רא"ש, כי זכה להמשיך את אור התורה שבראש עד ללב שהשפיע על כל רמ"ח האיברים עד העקב, וזאת היא עבודתנו בקודש למחות את שמו של עמלק שלא יעמוד בדרך בין הראש והלב, ובזכות זה יתקיים בנו מקרא שכתוב במגילה (אסתר ח-ט): "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

כך לתלות את מרדכי על העץ, כי מרדכי הצדיק בהיותו גלגול יעקב אבינו והיה מראשי הסנהדרין, הלך בדרכו של יעקב אבינו ללמד תורה לכל ישראל, באופן כזה שאור התורה שבראשם תגיע אל לבם, לכן המן ואוהביו שהיו מזרע עמלק "אשר קרן בדרך", שעומד בדרך בין הראש והלב כדי למנוע מהחכמה שבמוח להגיע אל הלב, ביקשו לתלות את מרדכי על העץ, כדי לעשות בכך פועל דמיון לכוחות הטומאה של עמלק, שמפריד את החיות של הקדושה מהראש מלהגיע אל הלב.

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין גם כן, מדוע היה כל כך חשוב להמן הרשע מזרע עמלק שמרדכי ישתחוה לו, עד כדי כך שביקש לנקום בכל ישראל על שלא רצה מרדכי להשתחוות לו, והביאור בזה, כי ענין ההשתחוואה הוא שהמשתחוה מכופף את הראש לקבל את מרותו של מי שחשוב ממנו, לכן אם מרדכי היה מכופף את ראשו להשתחוות להמן שהיה מזרע עמלק, היה מסוגל בכוחות הטומאה של קליפת עמלק לעמוד בדרך בין הראש והלב, למנוע מאור התורה שבמוח להגיע אל הלב.

אולם מרדכי הצדיק גלגולו של יעקב אבינו, שביקש לתקן מה שהשתחוה יעקב לעשו, מעיד עליו הכתוב (אסתר ג-ב): "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה", ועל ידי שמסר נפשו שלא לכופף את ראשו בפני המן, זכה לנס פורים לבטל בימי הפורים את כוחו של קליפת עמלק "אשר קרן בדרך", שלא יוכל לעמוד אצל ישראל בדרך שבין הראש והלב.

עמלק גרם שיקבלו ישראל את התורה בכפייה

הנה מה טוב ומה נעים לבאר בזה הטעם שקיבלו ישראל בפורים את התורה מאהבה, כמו ששינו בגמרא (שבת פח.) לפרש מקרא שכתוב במתן תורה (שמות יט-יז):

"ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רבי אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגאית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רבי אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא [ופירש רש"י: "שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקיבלתם עליכם, יש להם

לרבינו האריז"ל (פרשת ויצא ד"ה ויאבה יעקב): "כי ישראל הם אותיות לי ראש".

ויש לומר הביאור בזה, כי השם ישראל"ל שהוא אותיות ל"י רא"ש, רומז על אור התורה שזכה יעקב אבינו להאיר במוח שבראשו, בהיותו עוסק בתורה בבית מדרשם של שם ועבר יומם ולילה, ואילו השם יעקב"ב שהוא מלשון עקב, רומז שזכה להאיר את אור התורה שבראש עד ללב, ומשם נתפשט אור התורה בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו עד לעקביו, והרי זה ממש היפך עשו שהשאיר את התורה בראשו.

יומתק לבאר בזה הטעם שבחר הקב"ה לסיים את התורה באות ל' של: "לעיני כל ישראל", ולפתוח את התורה באות ב' של ב'ראשית, לרמז בכך כי הן אמת שחשוב מאד לעסוק בתורה במוח שבראש בבחינת ישראל"ל שהוא אותיות ל"י רא"ש, אבל התכלית היא להאיר את אור התורה שבמוח בתוך הלב, לכן הסמיך הקב"ה את סיום התורה באות ל' של ישראל לתחילת התורה באות ב' של ב'ראשית, שהן ב' אותיות ל"ב, ללמדנו שתכלית וסגולת עסק התורה היא שאור התורה שבראש יאיר בתוך הלב.

המן גלגול עשו רצה לתלות את מרדכי גלגול יעקב

בדרך זו במסילה נעלה לבאר תשוקתם של המן ואוהביו מזרע עמלק לתלות את מרדכי על העץ, על פי מה שהביא הגה"ק החיד"א זצ"ל ב"מדבר קדמות" (מערכת מ אות כה) חידוש גדול בשם ספר "ערכי הכינויים" למקובל האלקי רבי משה זכותא זצ"ל, לבאר הטעם שמסר מרדכי את נפשו שלא להשתחוות להמן הרשע, הנה הדברים בלשון קדשו:

"מרדכי הוא גלגול יעקב, והמן הוא גלגול עשו, ומאחר שפגם יעקב על שהשתחוה לעשו ז' פעמים, לכן בא עתה מרדכי ולא רצה להשתחוות להמן שהוא עשו, כדי לתקן על מה שקלקל יעקב, וזה היה הסיבה למרדכי להכניס כל ישראל בסכנה גדולה כזו, והטעם כנזכר לעיל".

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין הטעם שהמן הרשע ואוהביו מזרע עמלק השתוקקו כל

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה